

אוניברסיטת בר-אילן

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת חקת, תשס"ג
מספר 503מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

"יען לא האמנתם בי להקדישני"

הנושא הדרמטי ביותר בפרשתנו הוא, ללא ספק, האירוע סביב הציווי של הקב"ה למשה להוציא מים מן הסלע על-מנת להשקות את עם ישראל (פרק כ). למרות שמשה מצוין על-ידי הקב"ה במפורש לדבר אל הסלע - "ודברתם אל הסלע" (שם, ח) - מחליט משה, משום מה, להכות בסלע - "ויך את הסלע במטהו פעמים" (שם, יא). עקב הסטייה הבולטת הזו מציווי של הקב"ה, נענשים משה ואהרן בעונש חמור ביותר; הם ימותו במדבר, ולא יזכו להביא את עם ישראל לארץ ישראל: "לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם" (שם, יב). האירוע הזה מעורר שאלות רבות:

- למה החליט משה להכות בסלע במקום לדבר אליו, כמו שציווה הקב"ה?
- למה הקב"ה קובע שמשה ואהרן סירבו "להקדישני"? הרי זה נס עצום וקידוש השם גדול להוציא כמויות אדירות של מים מן הסלע על-ידי הכאה עליו. מה בעצם ההבדל בין ביצוע הנס על-ידי דיבור אל הסלע לבין ביצוע אותו נס על-ידי הכאה על הסלע?
- נשווה את פרשתנו עם נס מרשים אחר, הנס הראשון של עשר המכות במצרים - מכת הדם. שם כתוב במפורש שהקב"ה ציווה למשה דווקא להכות במים במטהו, וכך עשה משה: "וירם במטה ויך את המים אשר ביאר לעיני פרעה ולעיני עבדיו" (שם, ז, כ). איש מעולם לא פקפק בגודל הנס בגלל שמשה היכה את המים במקום לדבר אליהם. מדוע אפוא מיוחסת בפרשתנו חשיבות כה רבה דווקא לדיבור אל הסלע?
- למה מעלה הקב"ה נגד משה ואהרן את האשמה "יען לא האמנתם בי"? האם באמת לא האמינו משה ואהרן שהקב"ה מסוגל להוציא מים מן הסלע על-ידי דיבור בלבד? מכל השאלות הללו ברור לחלוטין שהבנתנו בפרשה לקויה. כדי להגיע לעומקם של הדברים, אנו חייבים לקרוא בעיון את מה שאמר משה לעם ישראל באותו מעמד. פסוק י הוא המפתח לכל האירוע: "ויקהלו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע ויאמר להם שמעו נא, המרים, המן הסלע הזה נוציא לכם מים".

אנחנו רואים מפסוק זה שמשה מתלונן על עם ישראל בגלל דרישתם שקב"ה יספק להם מים באמצע המדבר. משה קורא לעם ישראל "מרים", וקובל על חוצפתם לדרוש את המים. כאילו מבקש הוא להגיד לעם ישראל, "מה אתם מצפים? שנוציא לכם מים מן הסלע הזה?" כדי להדגיש את התרעומת שלו כלפי עם ישראל, מצביע משה על הסלע במטה, וזאת, כנראה, משמעות המילים "ויך את הסלע פעמים"; לא על-מנת להוציא מים מכה משה על הסלע, אלא על-מנת להדגיש לעם ישראל את אי-הרציונליות של בקשתם.

אז, פתאום, מתרחש הנס העצום, ודווקא בסלע הזה שמשה קבע שאי-אפשר להוציא ממנו מים: "ויצאו מים רבים ותשת העדה ובעירם" (שם, יא). כדאי להדגיש שוב שלגבי עצמת הנס, אין זה משנה מאומה אם מוציאים את המים על-ידי דיבור אל הסלע או על-ידי הכאה על הסלע.

קטנות האמונה של משה היא הגורמת לכעסו של הקב"ה, ולא העובדה שמה היכה בסלע במקום לדבר אליו, ולכך מכוונות המילים "יען לא האמנתם בי" (שם, יב). פרשנות זו מקבלת משנה תוקף מן העובדה שדברי התלונה של משה אל העם: "המן הסלע הזה נוציא לכם מים" (שם, יא) נאמרו לאחר שהקב"ה כבר הורה לו להוציא מים מן הסלע על-ידי דיבור.

בסופו של דבר התרחש קידוש השם ברבים על-ידי הוצאת המים מן הסלע לעיני עם ישראל, לא בזכות משה, אלא למרות משה, שהטיל ספק כביכול ביכולתו של הקב"ה. זו משמעות המילים "לא האמנתם בי להקדישני". הקב"ה כועס על אמירתו של משה לעם ישראל, שהוצאת מים מן הסלע היא בלתי אפשרית.

למרות שההסבר שהוצע פה עונה על כל השאלות, יש בו כדי להעלות תהייה עצומה אצל הקורא. איך אפשר להעז ולטעון שמה רבנו הטיל ספק ביכולתו של הקב"ה? משה רבנו, הנביא הגדול מכולם, עבד ה' הנאמן, שראה במו עיניו שורה של נסים ונפלאות, דווקא הוא לא האמין בהבטחתו המפורשת של הקב"ה?! על סמך מה אפשר לטעון כך?

למעשה אין זו הפעם הראשונה שמה מגלה ספקות ביכולתו של הקב"ה לבצע נס. בדיוק אותו דבר קרה לפני כן, בפרשת בהעלתך, בעקבות דרישת עם ישראל לאכול בשר במדבר. כאשר הקב"ה מצווה את משה להודיע לעם ישראל שהבשר אכן יסופק למשך חודש ימים, מבטא משה את חוסר אמונתו: "ויאמר משה שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבך ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו חודש ימים. הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם, אם את כל דגי הים יאסף להם ומצא להם?" (במ' י"א, כא-כב).

מיד עונה לו הקב"ה: "ויאמר ה' אל משה: היד ה' תקצר? עתה תראה היקרך דברי אם לא" (שם, כג). מתגובתו של הקב"ה ("היד ה' תקצר?"), אנו למדים בצורה ברורה ביותר שמה ביטא חוסר אמונה ביכולתו של הקב"ה לספק בשר לכל עם ישראל למשך חודש ימים.

יש דוגמאות אחרות, אך נסתפק בדוגמה נוספת אחת. בתחילת ספר שמות, מצווה הקב"ה למשה להתייצב לפני פרעה ולבקש את שחרור עם ישראל לשלושה ימים כדי להתפלל אל הקב"ה במדבר. משה עושה כאשר צונו, וכתוצאה מבקשת משה כועס פרעה על עם ישראל ומקשה על תנאי עבודתם: "לא תאספון לתת תבן לעם ללכך הלבנים כתמול שלשם, הם ילכו וקששו להם תבן" (שם' ה, ז). עם ישראל קובל בפני משה על הגזרה הרעה הזו, וכיצד מגיב משה? הוא מתלונן בפני הקב"ה על שאינו מציל את עם ישראל!: "וישב משה אל ה', ויאמר, ה', למה הרעתה לעם הזה, למה זה שלחתני? ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך, הרע לעם הזה, והצל לא הצלת את עמך" (שם, כב).

מיד מגיב הקב"ה על חוסר האמונה של משה: "ויאמר ה' אל משה, עתה תראה אשר אעשה לפרעה" (ו, א).

לאור כל המקרים הללו, אין שום חידוש בזה שגם בפרשת הוצאת המים מן הסלע מגלה משה חוסר אמונה ביכולתו של הקב"ה לבצע את הנס. נותרה שאלת העונש: בכל הפעמים הקודמות שמה מפקפק ביכולתו של הקב"ה, אין תגובה חריפה מצד הקב"ה ואין שום עונש. מה הסיבה שהפעם נענש משה קשות? מה קרה הפעם שלא קרה בעבר?

התשובה היא שהפעם הפגין משה את חוסר אמונתו ברבים, לפני כל העם. כל עוד גילה את ספקותיו בצנעה, קיבל זאת הקב"ה בסבלנות, ואין רמז לעונש. פרשת הסלע היא הפעם הראשונה שבה מתרחשים הדברים לעיני כולל. הפעם גילה משה "לעיני בני ישראל" את חוסר אמונתו ביכולתו של הקב"ה.

התנהגות זו כבר עוברת את כל הגבולות. מנהיג המדבר כך לפני העם, אינו רשאי להמשיך במנהיגותו. לכן קובע הקב"ה: "לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם". במהלך הזמן ביקש משה שוב ושוב הקלת הגזרה, אבל בכל פעם דחה הקב"ה את בקשתו. כאדם - משה הוא עדיין אהובו של הקב"ה, הנביא הנאמן מכולם, אבל כמנהיג - השליחות שלו הגיעה לסיומה הטרגי. נבחר מנהיג חדש - יהושע, והוא זה אשר ישלים את המשימה להביא את עם ישראל לארץ ישראל.

הלל אביעזר	פרופ' נתן אביעזר
המחלקה לפסיכולוגיה	המחלקה לפיסיקה